Vladimir Beljanski
advokat u Novom Sadu

ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA U PRAKSI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA*

Slučajevi i prikaz čl. 5. Sloboda i bezbednost ličnosti i čl. 6. Pravo na pravično suđenje Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Praksa i karakteristični slučajevi Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu (u daljem tekstu Sud) su nadgradnja Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu Konvencija). Bez prakse Suda, Konvencija ostaje u domenu teoretskog i deklaratornog značaja. Svojim odlukama i obrazloženjima odluka Sud daje detaljna tumačenja Konvencije, ali i definicije „nezavisnih pojmova” iz Konvencije.

Karakterističan primer za značaj sudske prakse je definisanje pojmo-va iz čl. 3. Konvencije koji glasi: niko se neće podvrgći mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Bez prakse ovaj član bio bi u oblasti teoretskog i iluzornog, ali sa čvrstim stavovima Suda o pojedinim značenjima ove odredbe dobijaju praktičan i efikasan značaj. Tako Sud u slučaju Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1978) dalje razrađuje čl. 3: mučenje je namerno nečovečno postupanje koje prouzrokuje vrlo ozbiljne i surove patnje; nečovečno postupanje ili kažnjavanje je izazivanje jakih fizičkih i duševnih patnji; ponižavajuće postupanje je zlostavljanje usmereno na izazivanje osećanja straha, patnje i podređenosti koji mogu da ponize i unize žrtve i da slome njihovu fizičku ili moralnu otpornost. Ovde se objašnjavanje ovih pojmova ne završava, jer Sud u svakom konkretnom slučaju obrazlaže odluku u odnosu na situaciju koja se odigrala, tj. u odnosu na činjenično stanje.

* Rad primljen: 21. V 2001.

Definicije za pojmove iz čl. 3. Konvencije nisu usamljeni primeri. Naprotiv, definicije Sud daje i u odnosu na druge članove Konvencije: moralni i fizički integritet, krivična optužba, građanska prava, porodica, privatni život, dom, lišenje slobode, ravnopravnost stranaka u postupku, efikasnost prava, žrtva, sloboda ličnosti, vlasništvo ili imovina, itd.

Sama Konvencija sastoji se od četiri grupe članova:

— Prvu grupu čine *apsolutna prava* za koja sama Konvencija predviđa da se ne mogu ni na koji način kršiti ili derogirati. Karakteristični primeri za ovu grupu su članovi 2, 3. i 4. Konvencije, kao i čl. 1. Protokola 6 (uz mogućnosti odstupanja u vanrednim okolnostima čl. 15);

— Drugu grupu čine *kvalifikovana prava*, gde se sam član Konvencije sastoji od prvog dela koji garantuje prava i drugog dela koji ta prava ograničava. To su članovi od 8. do 11. Konvencije;

— Treću grupu predstavljaju *garancije sloboda* — čl. 5. Sloboda i bezbednost ličnosti i čl. 6. Pravo na pravično suđenje, o kojima će kasnije biti više reči;

— Četvrtu grupu čine *ograničenja* sadržana u Protokolu 12.

Konvenciju je, dakle, nemoguće posmatrati mimo prakse Suda i isto tako praksu bez Konvencije. U daljem tekstu će detaljnije biti razmatrana praksa koja se odnosi na čl. 5. Sloboda i bezbednost ličnosti i čl. 6. Pravo na pravično suđenje, bez namere da se obuhvate sva važna pitanja iz ove oblasti, ali sa ukazivanjem na neke karakteristične slučajeve koji su po mišljenju autora važni za jugoslovensko zakonodavstvo i praksu.

Čl. 5. Sloboda i bezbednost ličnosti — značaj i praksa

Član 5. Konvencije — Sloboda i bezbednost ličnosti je ne samo osnovno ljudsko pravo već i osnov zaštite pojedinca od arbitrarnog postupanja države. Međutim, ovo pravo nije apsolutno. Lišenje slobode je dopušteno pod određenim okolnostima i kada je u skladu sa strogim procesnim garancijama. Takođe, ovo pravo može biti derogirano u vanrednim okolnostima, kako je to navedeno u čl. 15. Konvencije. Sloboda i bezbednost ličnosti su povezani i sa zabranom mučenja, pravom na pravično suđenje i slobodom kretanja, kao posebnim članovima Konvencije, a uz to čl. 5. je za Konvenciju neuobičajeno detaljna odredba.

Pojam „sloboda” se u čl. 5. koristi u smislu fizičke slobode čoveka. Pojednostavljeno, sloboda se u ovom kontekstu može objasniti kao mogućnost „da odeš i da se vratiš”. Pojam lišenja slobode je ograničenje kretanja i odnosi se na stepen ograničenja, a ne na sadržinu. U presudi *Guzzardi* protiv Italije (6. IX 1980) Sud je razgraničio ograničenje od lišenja slobode. Čl. 5. Konvencije odnosi se samo na lišenje, a ne i na ograničenje slobode. *Guzzardi* je odlukom italijanskog suda bio primoran da se nastani i živi na malom italijanskom ostrvu gde je bio ograničen u pogledu vrste i broja društvenih kontakata. Postavljeno je pitanje da li se radi o ograničenju ili lišenju slobode. Sud ukazuje da je u deklarisanju

prava na slobodu u čl. 5. st. 1. Konvencije proklamovana fizička sloboda lica. Cilj toga je obezbeđenje da niko na bude lišen slobode na proizvoljan način. Podnosilac predstavke je Sudu ukazao na to da se ovaj član ne odnosi na obično ograničenje kretanja i da je takvo ograničenje već obuhvaćeno čl. 2. Protokola 4. Da bi se odredilo da li je neko lišen slobode neophodno je razmotriti njegovu konkretnu situaciju i mora se uzeti u obzir niz merila kao što su vrsta, trajanje, posledice i način provođenja mere o kojoj se raspravlja. Sud je u slučaju *Guzzardi* zauzeo stav da je u pitanju lišenje slobode. Pitanje da li je neko lišen slobode je uvek pitanje konkretnog slučaja. U slučaju *Engel* i dr. protiv Holandije (presuda od 8. VI 1976) Sud zauzima stav da zabrana vojnicima da izlaze iz kruga kaserne „nije mimo standardnih zahteva vojne službe”.

Uslovi u zatvoru ili pritvoru prilikom lišenja slobode nisu sadržani u čl. 5. Konvencije i to je pitanje koje se ne odnosi na ovaj član nego na čl. 3.

Bezbednost, za razliku od slobode, nema nezavisno značenje u okviru prakse Suda. Zbog toga Sud prihvata pojam bezbednosti ličnosti u okvirima čl. 9. Pakta o političkim i građanskim pravima, ali i u odredbama drugih članova Konvencije koje o ovome daju potpuniju sliku.

Osnovi za lišenje slobode navedeni su u tačkama a—f čl. 5. st. 1. Konvencije. Osnovni principi su da lišenje slobode mora biti zakonito, u skladu sa postupkom koji je utvrđen zakonom i uz odsustvo arbitramosti.

Prvi osnov za lišenje slobode je na osnovu presude nadležnog suda. Slučaj *Bozano* protiv Francuske se odnosi na ovaj osnov lišenja slobode. Presudom u ovom slučaju Sud je utvrdio povredu čl. 5. st. 1. tač. a, jer je lišenje slobode g. *Bozana* u Francuskoj, protiv koga je u Italiji u njegovom odsustvu doneta presuda kojom je osuđen na doživotni zatvor, predstavljalo prikriveni oblik ekstradicije sa ciljem da se izigra prethodno odbijena odluka Francuske o ekstradiciji. G. *Bozano* je od strane Francuske pritvoren i izgnan u Švajcarsku čiji zakoni su dozvoljavali njegovu ekstradiciju u Italiju. Sud u ovom slučaju ukazuje na pojam „zakonitost” koji je zavisao od postojanja dobronamernosti. Ako je odluka o lišenju slobode doneta proizvoljno, tj. kada su pravila izbegnuta ili prekršena, nema zakonitog lišenja. Jedno od pravila čl. 5. Konvencije je i zaštita pojedinca od proizvoljnosti. U ovom delu pravo na slobodu i bezbednost (sigurnost) se prepliću.

Sledeći osnov za lišenje slobode su nepoštovanje zakonite sudske odluke, ili neispunjenje obaveza propisanih zakonom. Presudom u slučaju *Lawless* (I. VII 1961) Sud konstatuje da su obaveze propisane zakonom zbog kojih lice može biti pritvoreno uvek posebne obaveze, a ne opšte obaveze kao što je npr. obaveza da se poštuje postojeći pravni poredak. G. *Lawless* je bio uhapšen zato što je pripadnik IRA-e. Pritvor koji je protiv njega određen zbog sumnje da je učestvovao u radnjama koje ugrožavaju javni red i mir ili bezbednost države ne može se smatrati merom preduzetom da bi se obezbedilo ispunjenje neke obaveze propisane zakonom. Ova odredba Konvencije se ne odnosi na pritvor radi sprečava-

nja krivičnih dela protiv javnog reda i mira ili protiv bezbednosti države, nego radi obezbeđivanja izvršenja posebnih obaveza određenih zakonom.

Treći osnov za lišenje slobode je opravdana sumnja da je izvršeno krivično delo ili kada je to potrebno da bi se sprečilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju, što nakon lišenja slobode podrazumeva privođenje lica sudu. Karakteristični slučajevi za ove odredbe su presude *Fox, Campbell i Hartly* protiv Ujedinjenog Kraljevstva (30. VIII 1990) i *Labita* protiv Italije (6. IV 2000) u kojima sud razmatra pojam „opravdane sumnje” iz čl. 5. st. 1. tač. c. Opravdanost sumnje trebalo bi da štiti pojedinca od proizvoljnosti i zloupotreba. Postojanje opravdane sumnje pretpostavlja postojanje činjenica i obaveštenja koji bi zadovoljili kriterijum objektivnog posmatrača da je lice o kome se radi moglo da izvrši krivično delo. Pojam opravdanosti mora se posebno razmatrati u svakom pojedinačnom slučaju i zavisi od brojnih okolnosti.

Četvrti osnov je lišenje slobode maloletnika po odluci Suda zbog vaspitnog nadzora, ili privođenja Sudu. Presudom u slučaju mldb. *Naim Boumar-a* (29. II 1988) Sud je utvrdio povredu čl. 5. st. 1. tač. d. Konvencije. *Boumar* je devet puta smeštan u istražni zatvor na periode kraće od 15 dana. Sud kaže da pritvor maloletnika u istražnom zatvoru ne mora nužno biti u sukobu sa tač. d, čak i ako nije sam po sebi takav da obezbeđuje vaspitni nadzor maloletnika. Međutim, devet odluka o smeštaju, posmatrane u celini, nisu u skladu sa tač. d. Njihovo besplodno ponavljanje imalo je za posledicu to da su postajale sve manje zakonite po tač. d, posebno zbog toga što protiv *Boumar-a* nikada nije pokrenut krivični postupak.

Peti osnov za lišenje slobode je propisan zbog sprečavanja širenja zaraznih bolesti, kao i pritvor duševno poremećenih lica, skitnica, alkoholičara i narkomana. Duševna poremećenost nije definisana u samoj Konvenciji. Pojam duševne poremećenosti je psihijatrijski pojam i zavisi i od istraživanja u psihijatriji i od mogućnosti tj. uspešnosti lečenja obolenja. Znači da uspešnost lečenja određenih duševnih obolenja, ali i stav društva prema mentalnim bolestima, definišu i potrebu primenjivanja ovog osnova za lišenje slobode. Potrebno je da duševni poremećaj mora biti one vrste ili onog stepena koji nalažu prisilno zatvaranje. Dužina zatvaranja zavisi od trajanja duševnog poremećaja. Značajna presuda Evropskog suda u odnosu na ovu tačku je u slučaju *Winterwerp* protiv Holandije (24. 10. 1979). Takođe, u presudi *X* protiv Ujedinjenog Kraljevstva (5. 11. 1981) Sud kaže da objektivna medicinska ekspertiza ne mora u svim slučajevima biti obezbeđena pre zatvaranja lica zbog duševne poremećenosti. Naime, ako domaće pravo omogućava hitno zatvaranje lica koje može da predstavlja opasnost po druge, bilo bi nepraktično zahtevati temeljno medicinsko ispitivanje pre hapšenja ili pritvora. Nacionalna vlast koja ima ovlašćenja da odredi ovakva hitna zatvaranja mora po prirodi stvari uživati široku slobodu odlučivanja. Sud uz navedeno kao osnovne elemente ove tačke izdvaja objektivni medicinski nalaz, da priroda bolesti opravdava pritvaranje, oslobađanje ako se stanje duševno obolelog lica popravi tj.

ako nema dalje opasnosti od širenja zarazne bolesti i neophodnost periodičnih kontrola.

Poslednji osnov za lišenje slobode je zbog sprečavanja neovlašćenog ulaska u zemlju, ili protiv lica za koje se preduzimaju mere u cilju deportacije ili ekstradicije.

Procesne garancije sadržane u čl. 5. st. 2. Evropske konvencije propisuju da će svako ko je uhapšen biti odmah i na jeziku koji razume obavešten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega. Ove garancije propisuje i čl. 6. Konvencije tako da će o njima biti više reči u analizi ovog člana i slučajevima koji se na njega odnose.

Sudska kontrola policijskog pritvora i određivanje dužine pritvora su garancije sadržane u čl. 5. st. 3. Konvencije. Propisano je da će svako lice koje je uhapšeno ili lišeno slobode bez odlaganja biti izvedeno pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije. Garantovano je pravo na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može biti uslovljeno jemstvima da će se pojaviti na suđenju.

Osnova ovog stava je sudsko mešanje i kontrola rada izvršne vlasti u postupcima lišenja slobode. Odnosi se na ispitivanje okolnosti za i protiv pritvora i odlučivanje oslanjanjem na zakonske kriterijume, što je utvrđeno i presudom u slučaju *Huber* protiv Švajcarske (23. 10. 1990). Sudija postupi sa ovlašćenjem za donošenje obavezujućeg naloga za puštanje na slobodu. Traži se da je sudska kontrola automatska i obavezna. Takođe, obavezan je i lični kontakt između sudije i lica lišenog slobode. Sudija mora da vidi lice lišeno slobode i da se uveri u kakvom je zdravstvenom stanju to lice, da li ima povreda i ako ih ima da sazna da li ih je nanela policija. Ovo su stavovi iz slučaja *Egmez* protiv Kipra (12. 12. 2000). Na ovaj način definisani su dodatni zadaci sudije pred koga se lice lišeno slobode izvodi. Ukoliko se utvrdi da lice ima povrede koje su posledica postupanja policije tada postoji povreda čl. 3. Konvencije.

Teško je definisati pojam „bez odlaganja” (na engleskom reč *promptly* može se prevesti i „odmah”) u smislu izvođenja lica lišenog slobode pred sudiju. Evropski sud je u slučaju *Brogan* i dr. protiv Ujedinjenog Kraljevstva (29. 11. 1988) utvrdio da dužina policijskog zadržavanja (pritvora) koji je trajao 4 dana i 6 sati jeste u okviru pojma „bez odlaganja”. Većina evropskih zemalja ima mnogo kraći rok za izvođenje pred sudiju i uglavnom je to rok od 48 sati.

Alternativa pritvoru o kome odlučuje sudija jeste puštanje uz jemstvo (kauciju) i ovakva mogućnost domaćim zakonom mora biti predviđena. Takođe, neophodno je proveravanje osnovanosti sumnje da je lice lišeno slobode izvršilo krivično delo, jer vremenom u toku postupka, ova sumnja može da se smanjuje, pa bi tada razlozi za pritvor morali da budu snažniji nego što su bili kada je pritvor bio određen. U slučaju *Tomasi* protiv Francuske (27. 02. 1992) Sud je tražio da nacionalne vlasti pokažu posebnu revnost u sprovođenju ovakvog postupka kako bi se izbegli stereotipi prilikom donošenja odluka o pritvoru. Jedan od novijih slučajeva

je *Caballero* protiv Ujedinjenog Kraljevstva (08. 02. 2000) u kome je konstatovana povreda čl. 5. st. 3. Konvencije.

Pravo na žalbu protiv pritvora, tj. pravo na pokretanje postupka u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje nezakonito, je pravo garantovano čl. 5. st. 4. Konvencije. Ovo pravo podrazumeva i procesne garancije uključujući i pravo na uvid u spise i informacije da bi bilo moguće delotvorno osporavanje zakonitosti pritvora što stvara vezu sa čl. 6. Konvencije. U slučaju *Lamy* protiv Belgije (30. 03. 1989) Sud je utvrdio da postupak po čl. 5. st. 4. mora biti kontradiktoran i osigurati ravnopravnost stranaka. Pojam „hitno“, „zakonito“ i „sud“ su tri nezavisna pojma iz ovog stava. Slučajevi *De Jong, Baljet i Van den Brink* (22. 05. 1984), *Letellier* protiv Francuske (26. 06. 1991) objašnjavaju „hitnost“. Slučaj *Brogan* i dr. protiv Ujedinjenog Kraljevstva „zakonitost“, a *Neumeister* protiv Austrije (27. 06. 1968) „sud“. U slučajevima *Garcia Alva* protiv Nemačke, *Lietzow* protiv Nemačke i *Schops* protiv Nemačke (svi od 13. 02. 2001) Sud je odlučio da je došlo do povrede čl. 5. st. 4. Konvencije. Značaj ovih odluka je u tome što Sud lišenje slobode smatra „dramatičnim uticajem“ na prava pojedinca. Upravo zbog toga je neophodno procesne garancije iz čl. 6, u granicama u kojima je to moguće, proširiti i na čl. 5. st. 4. Konvencije.

Poslednji, 5. stav člana 5. Konvencije predviđa pravo da lice koje je bilo uhapšeno ili lišeno slobode protivno odredbama čl. 5. ima utuživo pravo na naknadu. U slučaju *Wassink* protiv Holandije (27. 09. 1990) Sud navodi da status „žrtve“ može postojati čak i kada ne postoji nikakva šteta, ali ne može biti pitanja „nadoknade“ onda kada ne postoji šteta, bilo materijalna ili nematerijalna, koja treba da bude nadoknađena.

Čl. 6. Pravo na pravično suđenje — značaj i praksa

Osnovni pojmovi iz čl. 6. st. 1. su krivična optužba, efikasno pravo na pristup sudu, razumni rok, nezavisnost i nepristrasnost suda. Građanska prava i obaveze u kontekstu ovog člana tumače se upućivanjem na domaće pravo države protiv koje se vodi postupak.

Značaj i pojam „optužbe“ je nazavisan pojam i Sud mora da istraži stvarno stanje u vezi sa postupkom, da utvrdi suštinsko, a ne formalno značenje. Bitno je da li je izvršen suštinski uticaj na položaj osumnjičenog lica i da li se radi o službenom obaveštenju pojedincu od strane nadležnih vlasti da je izvršio krivično delo, kao u slučaju *Huber* protiv Austrije i *Foti* i dr. protiv Italije (10. 12. 1982). Kod pojma „krivična optužba“, uz prethodno navedeno, Sud uzima u obzir i način na koji je kršenje prava opisano u domaćem pravu, njegovu prirodu, stepen (vrstu i meru) zaprećene kazne i njenu svrhu. Prema tome, čak i ako je u domaćem pravu određeni postupak prihvaćen kao prekršajni ili upravni, Evropski sud može smatrati da se radi o krivičnom postupku, tj. krivičnoj optužbi. U slučaju *Ozturk* protiv Nemačke (1984) Sud je utvrdio da države nisu

ovlašćene da neki prekršaj označe kao „regulativni” (upravni), umesto kao krivični, jer bi time bila isključena važnost osnovnih odredaba čl. 6. i čl. 7. Konvencije. Ovakva ovlašćenja dovela bi do rezultata protivnih cilju i nameni Konvencije.

Efikasno pravo na pristup Sudu je povezano sa drugim odredbama čl. 6. Konvencije, ali prvenstveno sa pravom na besplatnu pravnu pomoć, kao u slučaju *Airey* protiv Irske (09. 10. 1979).

Nepristrasnost suda je određena u slučaju *Saraiva de Carvalho* protiv Portugala (22. 04. 1994.) i *Fey* protiv Austrije (24. 02. 1993) tako da nepristrasnost mora biti određena prema subjektivnom testu, tj. na osnovu ličnog ubeđenja određenog sudije u slučaju, kao i prema objektivnom kriterijumu što znači da li je sudija obezbedio dovoljne garancije da bi se isključile bilo kakve opravdane sumnje u vezi sa postojanjem nepristrasnosti.

Nezavisnost suda je određena u velikom broju slučajeva, ali je najpoznatiji *Campbell i Fell* protiv Ujedinjenog Kraljevstva (28. 06. 1984). Potrebno je utvrditi da li se sud može smatrati nezavisnim od izvršne vlasti, kao i od stranaka u postupku. U obzir se uzima imenovanje članova suda (sudija) i dužina njihove funkcije, postojanje zaštite od spoljnih pritiska, kao i to da li sud odaje utisak nezavisnosti.

Razumni rok je subjektivan i razlikuje se u građanskim i krivičnim predmetima. Kao kriterijum koristi se složenost činjeničnih i pravnih pitanja vezanih za određeni slučaj, ponašanje stranaka i postupanje domaćeg suda, kao u slučaju *Zimmerman i Steiner* protiv Švajcarske (13. 06. 1983), tako da samo ona zakašnjenja koja se mogu pripisati državnim organima, tj. sudu, mogu dovesti do toga da nije poštovan zahtev odlučivanja u razumnom roku.

Pretpostavka nevinosti sadržana je u čl. 6. st. 2, a jedan od karakterističnih slučajeva je *Salabiaku* protiv Francuske (07. 10. 1988), gde sud navodi da činjenice ili pravne pretpostavke postoje u svakom pravnom sistemu. Evropska konvencija ne zabranjuje takve pretpostavke. Međutim, ona zahteva da se države kreću u određenim okvirima kada je u pitanju krivično pravo. Država ne može domaćim zakonodavstvom oduzeti sudovima suštinsku moć procene i time lišiti pretpostavku nevinosti svakog smisla.

Treći stav čl. 6. Konvencije propisuje i garantuje osnovna ili „minimalna” prava optuženog.

Prvo od tih prava je pravo na obaveštavanje o prirodi i razlozima za optužbu. Sud smatra je je optužnica jedna od ključnih stvari u krivičnom postupku. Presudom u slučaju *Kamasinski* protiv Austrije (19. 12. 1989) Sud objašnjava potrebu obaveštavanja, u najkraćem mogućem roku, stranca na jeziku koji razume o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega.

Sledeće pravo optuženog je pravo na dovoljno vreme i mogućnosti za pripremanje odbrane. U već spomenutoj presudi *Campbell i Fell* Sud je zauzeo stav da pet dana od obaveštenja o optužbi nije dovoljno vremena za pripremanje odbrane. Mogućnost za pripremanje odbrane je u slu-

čaju *Jespers* protiv Belgije (Izv. Kom. iz 1981) određena kao prilika optuženog da se upozna sa rezultatima istrage tokom celog postupka. Noviji zahtevi u ovom pogledu su prilika sa upoznavanjem celog spisa i pre prvog saslušanja, ili sa dokazima koji su prikupljeni ili bar predloženi. Ovo pravo ne mora biti omogućeno samom optuženom ako je već omogućeno njegovom braniocu, što je stav iz presude *Kamasinski* protiv Austrije.

Pravo optuženog da se brani sam ili putem branioca koga sam izabere ili putem branioca koga mu sud besplatno stavi na raspolaganje je garantovano čl. 6. st. 3. tač. c Konvencije. U slučajevima *Artico* protiv Italije (1980) i *Goldi* protiv Italije Sud je utvrdio povredu ovog prava. U tim slučajevima branioci su od strane domaćeg suda bili imenovani, ali nisu i stvarno zastupali svoje klijente. U ovakvim slučajevima bitna je pravna pomoć, a ne samo imenovanje. Međutim, sa druge strane, ukoliko je branilac imenovan iz reda advokata, optuženi ne može stavljati primedbe koje se tiču stručnosti branioca. Takva mogućnost ipak postoji ako se radi o očiglednim greškama ili propustima branioca. Besplatna pravna pomoć, kao u slučaju *Quaranta* protiv Švajcarske (24. 05. 1991) zavisi od zaprećene kazne za konkretno krivično delo. Ukoliko je zaprećena kazna preko 6 meseci Sud je dužan da optuženom obezbedi branioca. U novijoj praksi povredu prava iz ove tačke Sud je utvrdio u slučaju *Krombach* protiv Francuske (13. 02. 2001).

Preostala dva prava koja su obezbeđena su pravo da se ispituju svedoci i pravo na besplatno prevođenje. U slučaju *Bomisch* protiv Austrije (1985) Sud je utvrdio da domaći sud mora na isti način da ispituje veštake koje je sam pozvao i koje je predložila odbrana. Ovo se odnosi i na svedoke. U novijoj praksi u slučaju *Luca* protiv Italije (27. 02. 2001) Sud je utvrdio povredu ovog prava.

U pogledu prevođenja, u slučaju *Leudicke, Belkacem i Koc* protiv Nemačke (1978), Sud je zauzeo stav da se obaveza prevođenja odnosi na sve spise u postupku koje optuženi treba da razume da bi mu se pravedno sudilo. Kasnijom praksom sud utvrđuje da su dokumenti koji moraju biti prevedeni optužnica, razlozi za hapšenje i usmeni pretres.